

เชิงอรรถ

- 1 กิ่งแก้ว อรรถากร ใช้คำว่าสารสาระ ในความหมายที่เกี่ยวกับ สาระและความหมาย ดังข้อความ “สำหรับข้าพเจ้า ในช่วงที่จิตใจของข้าพเจ้าเศร้าหมอง จิตตกด้วยเรื่องของโลก ข้าพเจ้าคิด – ข้าพเจ้าต้องทำงานที่ข้าพเจ้ารักเพื่อจักได้ใช้เวลาให้เกิดประโยชน์ และด้วยบารมีของครูบาอาจารย์ ข้าพเจ้าหวนกลับไปทบทวนคัมภีร์อุปนิษต์และลงมือแปล ข้าพเจ้ามีพระคัมภีร์นี้เป็นเครื่องอยู่ของข้าพเจ้า อย่างน้อย ในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังเพ่งพินิจอยู่กับสารสาระ จิตของข้าพเจ้าได้พักและอยู่สงบ” (สวามี ประภาวณันทะ และเฟรเดอริก แมนเชสเตอร์, 2553, หน้า 10)
- 2 เทพปกรณัมเก่าแก่ที่สุดเรื่องหนึ่งของวัฒนธรรมสุเมเรียนคือ เรื่องราวการเผชิญหน้าระหว่างเทวีสองพี่น้องซึ่งเป็นปรปักษ์ต่อกัน คือเทวีอินนนา (Inanna) เทวีแห่งสวรรค์และสัญลักษณ์แห่งความสว่าง และเทวีอีเรชคิกัล (Ereshkigal) เทวีแห่งยมโลกและสัญลักษณ์แห่งความมืด (Campbell, 1973, pp.105- 108)
- 3 โลกแห่งความเป็นทิพย์คือ โลกแห่งการผจญภัยที่วีรบุรุษทุกคนได้ประสบและเผชิญกับการผจญภัย ซึ่งจะเป็นบทเรียนสำคัญที่เหมาะสมเฉพาะกับวีรบุรุษแต่ละคน ให้ได้เรียนรู้ และบรรลุตัวตนที่แท้จริง ส่วนโลกแห่งวิญญูสงสารคือ โลกที่คุ้นเคยหรือโลกเดิมที่วีรบุรุษอาศัยอยู่ก่อนที่จะออกเดินทางสู่โลกแห่งการผจญภัย โลกแห่งวิญญูสงสารเป็นโลกที่ไม่หยุดนิ่ง มีความเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวตลอดเวลา
- 4 คริสโตเฟอร์ โวกเลอร์ (2007, p. 189) ตีความขั้นตอนการช่วยเหลือจากด้านนอก (Rescue from Without) ของโจเซฟ แคมป์เบลล์ว่า คือแนวคิดเกี่ยวกับการเดินทางกลับของวีรบุรุษ ซึ่งครอบคลุมถึงการที่วีรบุรุษตกลงใจที่จะเดินทางกลับเองและการที่วีรบุรุษถูกกระตุ้นให้เดินทางกลับจากแรงผลักดันภายนอก อย่างไรก็ตาม โวกเลอร์เลือกใช้คำว่า “การช่วยเหลือจากด้านใน” (Rescue from Within) แทนคำว่า การช่วยเหลือจากด้านนอกตามแบบของแคมป์เบลล์
- 5 คริสโตเฟอร์ โวกเลอร์นำภาพยนตร์เรื่อง The Wizard of Oz มาเป็นตัวอย่างหลักแสดงให้เห็นวิธีคิดที่เรื่องราวและเหตุการณ์ตอนใดของภาพยนตร์เรื่องนี้ สอดคล้องกับวงจรการผจญภัยของวีรบุรุษตามแบบฉบับของเขา

- 6 การกำหนดทวีปทั้ง 4 ยึดเขาพระสุเมรุเป็นศูนย์กลาง ชมพูทวีปตั้งอยู่ทางทิศใต้ของ
เขาพระสุเมรุ คนที่กำเนิดในทวีปนี้ จะมีรูปหน้ากลมดังดุมเกวียน ส่วนบูรพวิเทหะ
ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออก ผู้คนมีรูปหน้าดังเดือนเพ็ญกลมดังหน้าแว่น ส่วนอุตตรกุ
ทวีปตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ผู้คนมีรูปหน้าเป็น 4 มุม 4 เหลี่ยม กว้างและรีเท่ากัน และ
ทวีปอมรโคยานตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเขาพระสุเมรุ ผู้คนหน้าเหมือนเดือนแรม
8 ค่ำ (เสฐียรโกเศศ, ม.ป.ป., หน้า 74-75)
- 7 เนลสันให้นิยาม พลังแห่งจิตใจ ว่าหมายถึง พลังใจ ลมหายใจแห่งชีวิต และ
เจตนารมณ์ที่ขับเคลื่อนการกระทำของมนุษย์
- 8 ชื่อของโอดิสซุส ในภาษาละตินคือยูลิส (โฮเมอร์, ม.ป.ป. อ้างอิงใน ตำรา
ณ เมืองใต้, ม.ป.ป., หน้า 12) ผู้วิจัยจึงวงเล็บชื่อโอดิสซุสกำกับหลังชื่อยูลิสเพื่อไม่ให้
สับสน
- 9 ตำรา ณ เมืองใต้ ผู้แปลวรรณคดีอิลเลียด สะกดชื่อเทวีอเรนว่า "อเรน"
- 10 ตำรา ณ เมืองใต้ ผู้แปลวรรณคดีอิลเลียดสะกดชื่อเทพเจ้าโพไซดอนว่า "โปไซด์อน"
- 11 ตำรา ณ เมืองใต้ ผู้แปลวรรณคดีอิลเลียดสะกดชื่อโอดิสซุสว่า "โอดิสซึส"
- 12 จักรพรรดิหวงตี้ (Huang Ti) ได้รับการขนานนามว่า จักรพรรดิเหลือง (Yellow
Emperor) พระองค์มีชีวิตอยู่ในช่วง 2,697-2,597 ก่อนคริสต์ศักราช ตามประวัติเล่า
ว่า พระมารดาตั้งครรภ์ในขณะที่พระนางมองเห็นแสงสว่างจากกลุ่มดาวหมี
จักรพรรดิหวงตี้ทรงเดินได้เมื่อมีอายุเพียง 70 วัน และครองราชย์ขณะอายุ 11
พรรษา ทรงมีความสามารถในการผจญภัยและเรียนรู้ศาสตร์แห่งการควบคุมจิตใจ
จากภพภูมิเบื้องบนในขณะบรรทม ในเวลาต่อมา พระองค์ทรงนำความรู้ดังกล่าวมา
ถ่ายทอดให้กับประชาชน สำหรับการปกครองบ้านเมืองนั้น พระองค์มีเสนาที่
เก่งกาจ จำนวน 6 คน ที่ช่วยพระองค์คิดค้นปฏิทิน การคำนวณทางคณิตศาสตร์
การประดิษฐ์เครื่องใช้ในครัวเรือนจากไม้และโลหะ การสร้างเรือและรถม้า การใช้
เงิน การประดิษฐ์เครื่องดนตรีจากไม้ไผ่ และก่อตั้งระบบสัญญาและออกกฎหมาย
เกี่ยวกับทรัพย์สินส่วนบุคคล มเหสีของพระองค์ก็เป็นผู้คิดค้นศิลปะการทอผ้าไหม
เป็นต้น จักรพรรดิหวงตี้ครองราชย์เป็นเวลา 100 ปี และสิ้นพระชนม์เมื่ออายุ 111 ปี
(Campbell, 1973, pp. 317-318)

- 13 เทวีเซอริสซี (Circe) คือเทพเทวีผู้เป็นเป็นธิดาของอาทิตย์เทพเฮลิออส (Helios) และ เทวีเพอร์ซี (Perse) เทวีเซอริสซีรอบรู้ในเวทมนตร์และการใช้สมุนไพรมีพิษ (Mangum, 1999, www.pantheon.org/articles/c/circe.html)
- 14 ชาวกรีกยกย่องนางพรายผู้สิงสถิตอยู่ในทะเลว่าเป็นเทพเทวีชนิดหนึ่ง โดยมีเทพเจ้า โพไซดอน เจ้าสมุทรเป็นผู้ปกครองสูงสุด พรายไอิน (Ino) หรือในอีกชื่อหนึ่งว่า เทวีลูโคเธีย (Leucothea) คือเทพเทวีประจำทะเลไอโอเนียน ผู้ปกป้องคุ้มครองนักเดินเรือและชาวประมง ในอดีต นางเคยเป็นราชินีนามว่าไอิน แต่เทวีเฮรา มเหสีของ เทพเจ้าซุสทำให้สามีของนางเสียสติ นางและบุตรชายชื่อเมลลิเคอร์ทิส จึงพากัน กระโดดทะเลหนี และเทพเจ้าบรรดาลให้สองแม่ลูกกลายเป็นเทพประจำห้วงสมุทร (Atsma, www.theoi.com/greek-mythology/sea-gods.html)

ภาคผนวก

เรื่องย่อวรรณคดีโอติสซี

การผจญภัยอันระหกระเหินด้วยการหลงวนอยู่ในทะเลกว่า 10 ปีของโอติสซุสประมุขแห่งนครอิธกะ มีที่มาจากการที่เขาถูกทวงคำสัตย์สัญญาที่ให้ไว้เมื่อครั้งเข้าร่วมเสนอดัวเป็นคู่ครองนางเฮเลน ณ กรุงสปาร์ตารว่าหากเกิดเหตุร้ายที่พระนางถูกลักพาตัวไป เจ้าชายทุกคนต้องรวมกำลังกันนำพระนางกลับคืนสู่สวามี เมื่อเจ้าชายปารีสแห่งกรุงทรอยลักพาตัวพระนางเฮเลนไปเป็นคู่ครอง โอติสซุสจึงจำต้องทำตามสัญญา แต่เนื่องจากโอติสซุสไม่ต้องการจากภรรยา คือ เพเนโลพีและบุตรชายทารกเทเลมาคัส เขาจึงแสร้งทำเป็นเสียดสีต่อหน้าคณะทูตที่มาตามไปรบ อย่างไรก็ตาม พาลาเมเดสหนึ่งในคณะทูตจับกลวงของโอติสซุสได้ เขาจึงต้องยอมเข้าร่วมกับพันธมิตรกรีกที่พริกใจเมดิกรุงทรอย ปรากฏว่าสงครามระหว่างสองกองทัพยืดเยื้อยาวนานเกือบ 10 ปี ก็ยังไม่รู้ผลแพ้ชนะ จนกระทั่งโอติสซุสคิดกลฉ้อโกงขโมยอาหารกรีกไว้ข้างในจึงทำให้กองทัพกรีกพิชิตเมืองทรอยลงได้ เหล่าพันธมิตรนักรบกรีกรวมถึงโอติสซุสและลูกเรือสหายร่วมศึกจึงแยกย้ายกันเดินทางกลับ

โอติสซุสแล่นเรือออกจากกรุงทรอยเพื่อจะกลับบ้าน แต่เทพเจ้าโพไซดอนและเทวีอะธีเนพิโรธกองทัพกรีกที่เผาทำลายกรุงทรอย และวิหารศักดิ์สิทธิ์ของเทพเจ้าทั้งสอง และยังลวงละเมิดเจ้าหญิงคัลลิสันดราผู้เป็นธิดาท้าวเพรียมประมุขกรุงทรอยผู้เป็นที่โปรดปรานของทวยเทพ เทพทั้งสองจึงบันดาลให้เกิดพายุร้ายพัดกระหน่ำกองเรือทัพกรีกแตกกระจายไปคนละทิศทาง สำหรับกองเรือของโอติสซุสพร้อมบริวารนั้น ระหกระเหินจนแล่นเข้าเทียบท่าที่นครอิสมารุส และพวกของโอติสซุสได้เข้าปล้นสดมภ์ทรัพย์สมบัติ ซึ่งต่อมา ชาวเมืองพากันรวบรวมพลจากเมืองใกล้เคียงต่อสู้ และสังหารลูกเรือของโอติสซุสได้จำนวนหนึ่ง พวกของโอติสซุสที่เหลืออยู่พากันหลบหนีออกมาได้ พากันแล่นเรือมาจอดที่ดินแดนของผู้เสกมั่งสวัสดิ ที่ซึ่งลูกเรือบางคนมีโอกาสดูชมดอกบัวและเกิดติดใจอยากใช้ชีวิตกับชาวเมืองนี้ไปตลอด โอติสซุสต้องใช้กำลังบังคับพาตัวลูกเรือออกมาและแล่นเรือมาถึงดินแดนของโพลีฟีมุสบุตรของเทพโพไซดอนซึ่งเป็นประมุขของอสูรไซคลอปส์บุตรของเทพโพไซดอน โอติสซุส และลูกเรือบางส่วนเดินทางไปเยือนถ้ำของอสูรเพื่อขอแบ่งปันเสบียงอาหาร แต่อสูรสังหารลูกเรืออย่างโหดเหี้ยมและจับกินเป็นอาหาร อย่างไรก็ตาม โอติสซุสวางอุบายจนสามารถทำร้ายอสูรจนตาบอดสนิท และพากันหนีออกจากถ้ำ แต่ก่อนที่จะแล่นเรือออกจากดินแดนอสูรไซคลอปส์ โอติสซุสได้ตะโกนเยาะเย้ยในความโง่เขลาบาปบุญญาของโพลีฟีมุส การทำร้ายโพลีฟีมุสครั้งนี้เป็นเหตุให้เทพโพไซดอนอาฆาตเคັนและบันดาลให้กองเรือของโอติสซุสพลัดหลงร่อนเร่กลางทะเล

เมื่อมาถึงที่กองเรือของโอดิสซุสแล่นมาถึง คือ เกาะเอโอเลียของเทพเจ้าแห่งลมเอโอลุส ซึ่งในตอนแรก เทพเจ้าเอโอลุสยอมให้ความช่วยเหลือและมอบถุงหนังบรรจุลมให้เป็นของกำนัลแก่โอดิสซุส แต่ระหว่างทาง ขณะที่เรือแล่นเข้าใกล้อริกะบ้านเกิด ลูกเรือคิดว่าถุงลมบรรจุเงินทองจึงลักลอบเปิดถุงลมออกดู จึงเกิดพายุขนาดใหญ่พัดเรือกลับเข้าสู่เกาะเอโอเลียอีกครั้ง แต่ครั้งนี้เทพแห่งลมปฏิเสธที่จะช่วยเหลือและขับไล่พวกของโอดิสซุสให้ไปจากเกาะ กองเรือของโอดิสซุสแล่นต่อไปจนถึงดินแดนลาเอสตริโกเนียซึ่งเป็นถิ่นของมนุษย์กินคน ชนเผ่าลาเอสโตรเนียนพากันมารวมสังหารลูกเรือของโอดิสซุส และทำลายกองเรือทั้งหมด เหลือแต่เรือของโอดิสซุสเพียงลำเดียวและสหายจำนวนหนึ่งที่หนีออกมาได้

ต่อมาโอดิสซุสและลูกเรือที่เหลืออยู่แล่นเรือมาถึงเกาะเออียาของเทวีเซอรียี ซึ่งลูกเรือที่โอดิสซุสส่งไปสำรวจสถานที่ลี้ภัยถูกเทวีสาปให้กลายเป็นสุกร มีเพียงยูริโลคูลอสหลบหนีกลับมารายงานความสูญเสีย โอดิสซุสจึงตัดสินใจที่จะติดตามไปช่วยเหลือเหล่าบริวารลูกเรือของตนโดยลำพัง อย่างไรก็ตาม ระหว่างทางที่จะเดินทางไปสู่เคหาสน์แห่งเซอรียี เทพเจ้าเฮอร์เมสจำแลงกายเป็นมานพน้อยมามอบยาสมุนไพรมะกอกแก่โอดิสซุสเพื่อรับมือเทวี ดังนั้น เมื่อเผชิญหน้ากับเวทมนตร์ของเทวีเซอรียีจึงทำอะไรโอดิสซุสไม่ได้ อีกทั้ง โอดิสซุสได้ชักดาบออกมาชูตามที่เทพเจ้าเฮอร์เมสแนะนำไว้จนเทวีเกิดความกลัว และทั้งสองตกลงกันอย่างสันติ เทวีเซอรียีบันดาลให้ลูกเรือคืนร่างเป็นมนุษย์ โอดิสซุสครองคู่กับเทวีเซอรียีเป็นเวลา 1 ปี จึงขอความช่วยเหลือจากเทวีเซอรียีให้บอกหนทางกลับบ้าน เทวีเซอรียีแนะนำให้โอดิสซุสเดินทางไปยมโลกแดนแห่งเทพเจ้าเฮเดสและเทวีเพอร์ซิโฟเน เพื่อขอคำพยากรณ์จากนักพยากรณ์ตาบอดไทรซิอัสเกี่ยวกับวิธีการเดินทางกลับนครอริกะ เมื่อโอดิสซุสได้รับคำพยากรณ์แล้ว จึงเดินทางกลับมาพบเทวีเซอรียี เทวีเซอรียีบอกหนทางกลับคืนสู่อริกะและดักเตือนถึงอุปสรรคต่าง ๆ ที่จะต้องเผชิญระหว่างทาง

จากนั้น โอดิสซุสและลูกเรือจึงเดินทางออกจากเกาะเออียาของเทวีเซอรียี โดยล่องเรือผ่านอมนุษย์ไซเรนซึ่งส่งเสียงล่อลวงให้เข้าไปดินแดนของนาง แต่โอดิสซุสรู้ล่วงหน้าจากคำเตือนของเทวีเซอรียี จึงให้ลูกเรือทุกคนอุดหูด้วยขี้ผึ้ง ส่วนตัวเขาลองฟังเสียงของนางไซเรน โดยให้ลูกเรือมัดร่างของเขาไว้กับเสากระโดงเรือ ต่อมาขบวนเรือของโอดิสซุสแล่นมาถึงห้วงมฤตยูซาริบดิสและแดนภูติสมุทรซิลลา ลูกเรือบางส่วนถูกนางซิลลาโฉบไปกิน เมื่อพ้นอันตรายจากห้วงมฤตยูซาริบดิสและภูติสมุทรซิลลาลแล้ว โอดิสซุสและลูกเรือแล่นเรือมาเทียบเกาะอาทิดียเทพ ลูกเรือไม่เชื่อฟังคำสั่งของโอดิสซุสที่ห้ามไม่ให้ทำร้ายฝูงปศุสัตว์ของเทพเจ้า พวกเขาพากันสังหารและบริโภคโคของอาทิดียเทพ ความทราบไปถึงเทพเจ้าซุส พระองค์ได้ฟาดลงนินาตลงมาเพื่อลงโทษผู้จวนจ้วงสมบัติของ

เทพเจ้า ลูกเรือทุกคนเสียชีวิตยกเว้นโอดิสซัสเพียงคนเดียวที่รอดชีวิต แต่เขาต้องสูญเสียเรือที่อับปางไปพร้อมลูกเรือ

โอดิสซัสเกาะซุงลอยคอในมหาสมุทรเป็นเวลาเก้าวันเก้าคืน ในที่สุดเขาก็ลอยมาติดเกาะโออียีเจียของเทวีคาลิปโซ และถูกเทวีกักขังไว้เพื่อเป็นคู่ครองเป็นเวลานานถึง 7 ปี ต่อมาเทวีอะธีเนทรงขอร้องมหาเทพซุสให้ทรงช่วยโอดิสซัส เทพเจ้าซุสจึงทรงสั่งให้เทวีคาลิปโซปล่อยตัวเขา อย่างไรก็ตาม เทวีคาลิปโซพยายามโน้มน้าวโอดิสซัสไม่ให้เดินทางกลับด้วยการเสนอความเป็นอมตะ แต่โอดิสซัสปฏิเสธ เทวีคาลิปโซจึงต้องทำตามบัญชาของมหาเทพ นางยอมให้โอดิสซัสต่อเรือใหญ่พร้อมจัดเตรียมเสบียงเพื่อเดินทางกลับบ้าน แต่ระหว่างการเดินทาง เทพเจ้าโฟไซดอนที่ยังโกรธแค้นโอดิสซัสที่ทำให้สूरไซคลอปส์ตาบอด ได้บันดาลให้เรือของโอดิสซัสอับปาง โอดิสซัสเกือบเอาชีวิตไม่รอด แต่นางพรายทะเลโอโนมอปอาร์ณิวิเศษให้เขาพันรอบเอว จึงทำให้เขารอดพ้นจากอันตรายในท้องทะเล และลอยคอมาถึงเมืองของประมุขอัลลิโนอุสของชาวเฟเธียน ซึ่งมีประเพณีส่งอาคันตุกะกลับบ้าน เทวีอะธีเนตั้งใจให้เจ้าหญิงเนาลิกาพาโอดิสซัสเข้าสู่พระราชวัง และได้รับการต้อนรับเป็นอย่างดี เทวีอะธีเนยังตั้งใจให้คนดีต่างๆ ยอมรับและนับถือในความสามารถของโอดิสซัสและพากันมอบบรรณาการสิ่งล้ำค่าจำนวนมากให้แก่เขา นอกจากนี้ยังช่วยส่งโอดิสซัสกลับนครอิทกะด้วยเรือที่ทรงศักยภาพ

เมื่อโอดิสซัสเดินทางถึงนครอิทกะ เขาไม่รีบร้อนตรงสู่ราชวังแต่พยายามสอบถามข่าวคราวความเป็นไป และน้อมรับความช่วยเหลือจากเทวีอะธีเนที่ช่วยเหลือหาที่ซ่อนเครื่องบรรณาการที่ได้มาจากชาวเฟเธียน เทวีอะธีเนทรงจำแลงร่างของโอดิสซัสเป็นขอทานพเนจร เขาพักอาศัยอยู่นอกวังกับยูมาอุสชายชราที่ทำหน้าที่เลี้ยงสุกร ระหว่างที่ปลอมเป็นขอทานนั้น โอดิสซัสต้องเผชิญกับการดูถูกดูแคลนและการถูกทำร้ายร่างกายจากคนต่ำต้อยและศัตรูรุกรานวังซึ่งหวังครอบครองทรัพย์สินสมบัติของนครอิทกะ รวมทั้งเพเนโลปีภรรยาหม้ายของเขา ต่อมาโอดิสซัสได้เผยตัวและร่วมกันวางแผนกำจัดเหล่าผู้รุกรานกับเทเลมาคัสบุตรชาย ซึ่งบัดนี้เติบโตเป็นชายหนุ่ม เขากำชับให้เทเลมาคัสอดทนเข้มแข็งต่อการที่บิดาต้องถูกข่มเหงรังแกจากเหล่าคนพาล และเพื่อให้แผนการกำจัดศัตรูประสบความสำเร็จ โอดิสซัสเองก็ต้องเข้มใจไม่เปิดเผยตัวเองต่อเพเนโลปี ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา เพเนโลปีพยายามถ่วงเวลาที่จะต้องตัดสินใจเลือกสมรสกับเจ้าชายผู้รุกรานคนใดคนหนึ่ง โดยออกอุบายว่าจะต้องทออาภรณ์อันวิจิตรงดงามเตรียมไว้ให้ลาเออร์เทสบิดาของโอดิสซัสสวมใส่อย่างสมเกียรติในยามเสียชีวิต

โอดิสซุสในสภาพขอทานได้น้อมน้าวให้เพเนโลพีเชื่อว่าโอดิสซุสยังมีชีวิตอยู่และจะกลับคืนสู่อิถกะเพื่อแก้แค้นผู้รุกราน โอดิสซุสกับเพเนโลพีวางแผนจัดการประลองหาผู้ชนะยิงธนูให้รอดผ่านรูสิบสองรูของขวานสิบสองด้าม เมื่อวันประลองมาถึง โอดิสซุสในร่างขอทานเป็นผู้เดียวที่สามารถยิงธนูผ่านรูทั้งสิบสองของขวานได้ และเขากับเทเลมาคัสร่วมกันสังหารเหล่าเจ้าชายผู้รุกราน พร้อมลงโทษบริวารที่เอาใจออกห่างไปปักดีฝ่ายศัตรู ซึ่งระหว่างการต่อสู้อันดุเดือด เทวี่เธเนได้จำแลงกายเป็นเมเนเตอร์ผู้เป็นสหายเก่าแก่เข้ามาปลุกเร้าให้กำลังใจโอดิสซุส และชมขวัญศัตรูผู้รุกราน จนเขาและเทเลมาคัสสังหารศัตรูได้จนหมดสิ้น และท้ายที่สุด โอดิสซุสไขปริศนาเกี่ยวกับเตียงมะกอกที่เขาเป็นผู้สร้างเองกับมือซึ่งเป็นความลับที่รู้กันแค่สองคนเพื่อพิสูจน์ตัวต่อเพเนโลพี สองสามีภรรยาจึงได้กลับมาครองคู่กันอย่างมีความสุขอีกครั้ง และเมื่อญาติมิตรของเจ้าชายผู้รุกรานพากันติดตามมาล้างแค้น เทวี่เธเนได้มอบความช่วยเหลือแก่โอดิสซุสด้วยการยุติการฆ่าฟันและสถาปนาสันติภาพแก่ทั้งสองฝ่าย

เรื่องย่อนิทานพระอภัยมณีคำกลอน

เจ้าชายสองพี่น้องพระอภัยมณีและศรีสุวรรณ ถูกบิดา คือท้าวสุทนต์ขับไล่ออกจากเมืองรัตนา เพราะไม่พอใจที่สองเจ้าชายเลือกเรียนวิชาที่ผู้เป็นบิดาเห็นว่าไม่เหมาะสมแก่สถานะกษัตริย์ คือ พระอภัยมณีเรียนวิชาเป่าปี่จากพินทพราหมณ์รามราชและศรีสุวรรณเรียนวิชาการต่อสู้ด้วยกระบอง สองพี่น้องเสียใจที่ถูกขับไล่แต่ต้องจำใจเดินทางออกจากบ้านเมือง เดินทางผ่านป่า และมาหยุดอยู่ที่ริมทะเล จนมีโอกาสดำเนินได้พบพราหมณ์สามพี่น้อง คือ พราหมณ์โมรา สาณน และวิเชียร ซึ่งมีวิชาผูกสำเภายนต์ด้วยฟางให้แล่นลอยน้ำได้ เรียกกลมฝนและวิชายิงธนูครั้งเดียวได้เจ็ดดอกตามลำดับ พระอภัยมณีเป่าปี่ให้สามพราหมณ์ฟัง นางยักษ์ที่ออกมาเล่นน้ำทะเลบริเวณใกล้เคียงได้ยินแว่วเสียงปี่เกิดความเสนาห์หา จึงจับพระอภัยมณีไปกักขังไว้ในถ้ำใต้ท้องทะเลบังคับให้อยู่กินกับนาง จนมีบุตรด้วยกันชื่อสินสมุทร ซึ่งมีพลกำลังมหาศาลเนื่องจากมารดาเป็นยักษ์ ฝ่ายศรีสุวรรณและสามพราหมณ์แล่นเรือออกตามหาพระอภัยมณีมาถึงเมืองรมจักรของท้าวทศวงศ์ และพบกับพระธิดาคือนางเกษรา โดยที่ศรีสุวรรณได้อาสาต่อสู้กับกองทัพท้าวอุเทนศัตรูเมืองรมจักร และได้รับชัยชนะ จึงได้อภิเษกกับนางเกษรา และมีพระธิดาด้วยกันนามว่าอรุณรัศมี

ข้างฝ่ายพระอภัยมณี ต้องจำใจอยู่แต่ในถ้ำเป็นเวลาหลายปี จนอยู่มาวันหนึ่ง นางยักษ์ไม่อยู่ สินสมุทรพลัดหินปิดประตูถ้ำเปิดออกและไปเล่นที่ริมหาด พร้อมจับคู่สามีภรรยาเงือกพากลับมาพบพระอภัยมณีที่ถ้ำ พระอภัยมณีขอให้เงือกพาหนี สองเงือกเต็มใจช่วยและคิดอุบายหลอกให้นางยักษ์ไปจำศีลในป่า ประจวบเหมาะที่นางยักษ์มีเลื้อมาปรึกษาเรื่องผืนร้าย

พระอภัยมณีหลอกว่าความฝันนั้นหมายถึง นางมีเคราะห์ ให้แก่เคราะห์โดยไปจำศีลและอดอาหาร ในป่าสามวันสามคืน พระอภัยมณี ลินสมุท สองสามีภรรยาคู่เงือกและนางเงือกบุตรสาวพากันหนี นางยักษ์ได้ไล่ล่าอย่างกระชั้นชิด และสังหารสองสามีภรรยาเงือก อีกทั้ง ลินสมุทได้อาสาหลอกล่อ พานางยักษ์ว่านำไปในทิศทางอื่น ๆ เพื่อถ่วงเวลาให้พระอภัยมณีและนางเงือกหนีไปได้ไกลมากที่สุด จนท้ายที่สุดพระอภัยมณี ลินสมุท และนางเงือกพากันหนีมาจนถึงเกาะแก้วพิสดารของ ฤๅษีผู้ทรงฤทธิ์ ซึ่งให้ความอุปถัมภ์ผู้คนต่างชาติต่างภาษามากมายที่พลัดหลงมาติดเกาะ นางยักษ์ กัณฐกฤๅษีได้แต่เฝ้าอยู่บริเวณนั้น และระหว่างอาศัยที่เกาะแก้วพิสดารเพื่อหลบหนีนางยักษ์ พระอภัยมณีได้นางเงือกเป็นภรรยา ซึ่งต่อมาให้กำเนิดบุตรชายชื่อสุดสาคร ต่อมาท้าวลิลาธเจ้า เมืองผลึกพาธิดานางสุวรรณมาลี ออกเที่ยวทะเล ระหว่างทางประสบคลื่นซัดเรือล่มทำให้แยกจาก เรือตามเสด็จ ลำภาของสองพ่อลูกล่องเรือมาถึงเกาะแก้วพิสดาร สองพ่อลูกจึงได้พบกับ พระอภัยมณีซึ่งขณะนั้นครองเพศนักบวช และพระอภัยมณีเกิดความรักต่อนางสุวรรณมาลีตั้งแต่นั้นมา ต่อมา พระอภัยมณีกับลินสมุทได้ขอโดยสารเรือของสองพ่อลูกออกมาด้วยกัน ส่วนนางเงือกซึ่งตั้งครรรภ์ได้สามเดือนยังคงอาศัยอยู่ที่เกาะแก้วพิสดาร ระหว่างที่เดินทางออกจาก เกาะ พวกของพระอภัยมณีถูกนางผีเสื้อติดตามมาทำลายกองเรือ ท้าวลิลาธพลัดตกทะเลเสียชีวิต ลินสมุทอุ้มนางสุวรรณมาลีพาหนีได้ทัน พระอภัยมณีหนีขึ้นไปอยู่บนยอดภูเขากับเหล่าบริวาร และไม่มีทางเลือกจึงจำใจต้องเป่าปี่สังหารนางยักษ์ จนนางสิ้นใจตาย พระอภัยมณีติดอยู่ที่ภูเขานั้นเป็นเวลาห้าเดือน กองเรือของอุศเรนเจ้าชายของเมืองลังกาซึ่งเป็นคู่หมั้นหมายของนางสุวรรณมาลี ซึ่งออกเดินเรือติดตามหานาง ได้มาพบจึงรับพระอภัยมณีติดเรือกลับมาด้วย ฝ่ายลินสมุท และนางสุวรรณมาลีได้พบกับเรือโจรสลัดซึ่งเกี่ยวพาราลีนางสุวรรณมาลี ลินสมุทสังหารโจรและ ยึดเรือเสียเอง ต่อมาแล่นเรือมาถึงเมืองรมจักรซึ่งเป็นเมืองที่ศรีสุวรรณเมื่อครั้งพลัดพากับ พระอภัยมณี ได้เดินทางมาพบรักและอภิเษกสมรสกับนางเกษราธิดาท้าวทศวงษ์เจ้าเมือง ลินสมุท กับศรีสุวรรณเกิดรบกันเพราะไม่รู้ว่าเป็นอาหลานกัน ต่อมาเมื่อล่วงรู้ความจริง ศรีสุวรรณ ลินสมุท และนางสุวรรณมาลีจึงพากันออกเรือตามหาพระอภัยมณี และได้มาพบกองเรือของอุศเรนกลาง ทะเล ลินสมุทเมื่อรู้ว่าอุศเรนเป็นคู่หมั้นนางสุวรรณมาลีซึ่งลินสมุทรักใคร่และยกให้นางเป็นมารดา จึงเกรงว่าอุศเรนจะแย่งชิงนางกลับไป จึงทำรบกับอุศเรน พระอภัยมณีวางตัวเป็นกลางระหว่างสอง ฝ่ายด้วยความลำบากใจ และระหว่างการรบอุศเรนถูกปืนยิงที่เข้าบาดเจ็บ เดินทางกลับเมืองลังกา ด้วยความแค้น ในเวลาต่อมา เมื่อเดินทางมาถึงเมืองผลึก นางมณฑามารดาของสุวรรณมาลียก เมืองผลึกให้พระอภัยมณีปกครอง และพระอภัยมณีรับนางวาลีหญิงอัปลักษณ์ที่มีวิชาไสยเวทย์ และมีความฉลาดหลักแหลมเป็นสนมเอก และนางคิดอุบายให้พระอภัยมณีได้อภิเษกสมรสกับ

นางสุวรรณมาลี และต่อมาให้กำเนิดธิดาแฝด สร้อยสุวรรณและจันทร์สุดา และพระอภัยมณีเมื่อลงหลักปักฐานมั่นคงแล้ว มีใจคิดถึงบิดามารดาที่ตนได้จากมา จึงได้มอบหมายให้ศรีสุวรรณและสินสมุทรเดินทางไปเยี่ยมเยียนบุพการีที่เมืองรัตนา และพระอภัยมณีทำหน้าที่กษัตริย์ผู้นำที่ปกครองเมืองอย่างแข็งขัน ต่อมา อุศเรนพร้อมบิดาเจ้าเมืองลังกายกทัพกลับมาแก้แค้น แต่อุศเรนถูกจับตัวได้และนางวาลียัวให้เจ็บใจจนอกแตกตาย แต่ปีศาจอุศเรนตามมาหลอกหลอนจนนางวาลีเสียชีวิตตามกันไป ส่วนเจ้าลังกาถูกธนูยิงบาดเจ็บหนีกลับเมืองลังกา และด้วยความเศร้าโศกถึงข่าวการตายของอุศเรนจึงตายตามบุตร นางละเวงธิดาจึงขึ้นครองเมืองลังกา มีบาทหลวงเป็นที่ปรึกษา และได้ออกกล่าวนางละเวงทำเสน่ห์ให้ไว้ในรูปवाद และได้เชิญเจ้าละมานเจ้าเมืองคนทมิฬให้ช่วยรบกับพระอภัยมณี โดยสัญญาว่าถ้ารบชนะ นางวาลีจะสมรสด้วย เจ้าละมานหลงรูปนางละเวงยกทัพมาตีเมืองผลึก แต่ผู้ฝ่ายพระอภัยมณีไม่ได้ ถูกจับไปปล่อยเกาะและเสียชีวิตที่นั่น แต่เมื่อพระอภัยมณีได้เห็นรูปवादของนางละเวงที่เจ้าละมานพกติดมาด้วย ก็โดนเสน่ห์ทันทีที่พระอภัยมณีหลงเสน่ห์จนถึงกับคลุ้มคลั่งพินาศเพื่อนต่าง ๆ นานา นางสุวรรณมาลีจึงต้องนำทัพเมืองผลึกรบกับเก้าทัพที่อาสาบรเื่องจากเจ้าเมืองต่างหลงรูปและหมายปองนางละเวง สุดสาครซึ่งร่ำเรียนวิชาอยู่กับฤๅษีที่เกาะแก้วพิสดาร มีไม้เท้าวิเศษที่ฤๅษีมอบให้เป็นอาวุธ และมีม้ามังกรเป็นพาหนะ เมื่ออายุสามปีได้ออกติดตามหาบิดา ระหว่างการเดินทางได้เผชิญอันตรายต่าง ๆ เช่นถูกชีเปลือยหลอกลวง ผลักตกเหว พร้อมขโมยไม้เท้าวิเศษและม้ามังกรไป จนพระฤๅษีติดตามมาช่วยเหลือ ต่อมา สุดสาครพบได้พบท้าวสุริยไทยที่เมืองการเวก ท้าวสุริยไทยรับสุดสาครเป็นบุตรบุญธรรม สุดสาครกับโอรสธิดาของท้าวสุริยไทย คือหัลหัยและเสาวคนธ์ต่างรักใคร่กันดี ต่อมาสุดสาครเดินทางมาถึงเมืองผลึกและรู้ว่าเป็นเมืองของบิดา จึงอาสาช่วยนางสุวรรณมาลีรบ พร้อมทั้งใช้ไม้เท้าแก้ฤทธิ์เสน่ห์รูปนางละเวงลงได้ เมื่อพระอภัยมณีหายเป็นปกติได้นำทัพปราบปรามศึกเก้าทัพ โดยพราหมณ์सानนท์ทำพิธีเรียกลมฝน จนช่วยให้กองทัพฝ่ายพระอภัยมณีสามารถตีข้าศึกแตกพ่ายไป และพระอภัยมณีตัดสินใจปราบปรามทัพลังกาเพื่อตัดปัญหาให้สิ้นซาก จึงยกทัพโจมตีเมืองลังกา เมื่อไปถึง ในตอนแรก ทัพเมืองผลึกเสียทีเข้าไปติดค่ายกลฝ่ายลังกา พระอภัยมณีจึงเป่าปี่สะกดทัพ ทหารทั้งสองฝ่ายหลับไหล แต่นางละเวงมีของวิเศษตราราคูคุ้มกันจึงหลบหนีไปได้ นางได้พบกับพระอภัยมณีและต่างก็มีใจให้แก่กัน อย่างไรก็ตาม ด้วยเกรงจะเสียทีต่อพระอภัยมณี นางละเวงได้หักใจและขับม้าหนีเข้าป่า และได้รับความช่วยเหลือจากบาทหลวงปีโป้ที่ป่าลึกการนำและรับนางยุพามา และนางสุลาลีวันเป็นบุตรบุญธรรมติดตามนางกลับกรุงลังกา อีกทั้งได้ฝึบย่องต่อมาเป็นทหารคู่อีกด้วย การศึกสองฝ่ายดำเนินไป ต่อมาพระอภัยมณีลักลอบขึ้นรถนางละเวงเข้าเมืองลังกา และเมื่อศรีสุวรรณ สินสมุทรสุดสาครตามเข้ามาที่วังของนางละเวง ทั้งหมด

โดนเสน่ห์หญิงฝ่ายลังกากันถ้วนหน้า นางสุวรรณมาลีจึงต้องนำทัพต่อสู้กับเมืองลังกา โดยมีสองพี่น้องหัลไชยและเสาวคนธ์จากเมืองการเวกติดตามมาช่วยนางรบ พราหมณ์ทศปาโมกข์ซึ่งติดตามนางเสาวคนธ์มาด้วย ได้มอบให้หัลไชยนำธงยันต์ไปแก้เสน่ห์ พาลินสมุทและสุดสาครกลับออกมาได้ แต่ย่องตอดติดตามมาลักลอบนำทั้งสองกลับไปได้อีก นางเสาวคนธ์ได้ลักลอบยิงธนูถูกแก่นางสุลาลีวัน สองฝ่ายฆ่าฟันกันไม่หยุดยั้ง ฝ่ายเมืองผลึกได้เชิญฤๅษีแห่งเกาะแก้วพิสดารมาช่วยเหลือ และฤๅษียุติปัญหาด้วยการห้ามทัพ เทชนิสังสอนให้หลักธรรมจนทุกฝ่ายมีไมตรีต่อกัน เมื่อสงบศึกแล้ว นางละเวงเชิญทุกคนเข้าเมืองลังกา และก่อนที่ฝ่ายพระอภัยมณีจะเดินทางกลับเมือง นางละเวงได้ยกโคตรเพชรสมบัติประจำกรุงลังกาให้แก่เสาวคนธ์นำกลับไปไว้ที่เมืองการเวก และนางละเวงปกครองเมืองลังกาต่อไป เมื่อพระอภัยมณีเดินทางกลับถึงบ้านเมืองได้จัดการอภิเษกให้กับสินสมุทกับนางอรุณรัศมี และสุดสาครกับนางเสาวคนธ์ แต่นางเสาวคนธ์มีความแค้นใจเมื่อครั้งสุดสาครอยู่กินกับนางสุลาลีวันในเมืองลังกา นางจึงหนีการอภิเษกปลอมเป็นฤๅษีชื่อพระอัคนี แล่นเรือไปทำสงครามมีชัยเหนือเมืองวาหุโลม แต่สุดสาครติดตามมาจนง้อ และพานางกลับเมืองการเวก ฝ่ายเมืองลังกา ต่อมานางละเวงได้ยกเมืองลังกาให้มังคลานุตรซึ่งเกิดกับพระอภัยมณีปกครอง มังคลานุตรพาทลงผู้ที่อยู่ในอดีตเป็นที่ปรึกษาของมารดา युงให้ชิงโคตรเพชรกลับคืนมาเมืองลังกา โดยมีวายุดา บุตรนางรำพาสะหรีกับศรีสุวรรณ วายุพัฒน์บุตรนางยุพาผกา กับสินสมุท และหัลกันบุตรนางสุลาลีวันกับสุดสาคร เป็นผู้ช่วยมังคลานุตรแลบ้านเมือง ต่อมา มังคลามีคำสั่งให้วายุพัฒน์และหัลกันยกทัพไปตีเมืองการเวก เผาบ้านเมืองจนเสียหาย และยกทัพมาตีเมืองผลึก และธิดาฝาแฝดไปขังไว้ที่ด่านดงตาลเมืองลังกา อีกทั้งวายุดา ยกทัพไปเมืองรมจักร พร้อมจับตัวท้าวทศวงศ์เจ้ากลับไปเมืองลังกาอีกด้วย ฝ่ายพระอภัยมณีมีความเสียใจเป็นอย่างยิ่งที่บุตรในไส้ก่อการเช่นนี้ จึงยกทัพติดตามมาช่วยและรบกับบุตรและหลานในไส้ และปราบปรามได้สำเร็จ แต่พวกมังคลาแม่งอทัพจะพ่ายแพ้แต่หลบหนีไปได้ เมื่อทุกอย่างสงบลงแล้ว พระอภัยมณีได้จัดการอภิเษกสุดสาครกับนางเสาวคนธ์ หัลชัยกับสองธิดาฝาแฝด อย่างไรก็ตาม พระอภัยมณีเกิดความรู้สึกน้อยใจที่นางสุวรรณมาลีและนางละเวงสองมเหสีบายเบี่ยงการร่วมหอ จึงตัดสินใจออกบวชเป็นฤๅษีตามหลักธรรมพระศิวะ พร้อมนางสุวรรณมาลี และนางละเวงที่ออกบวชเป็นชีเพื่อติดตามรับใช้พระอภัยมณี ทั้งสามคนพำนักอยู่ ณ เขาสิงคุตร เมืองลังกา และพระอภัยมณีมอบหมายให้สินสมุทครองเมืองผลึก สุดสาครและนางเสาวคนธ์ปกครองเมืองลังกา และกษัตริย์ทั้งสามได้เพียรปฏิบัติธรรมมาโดยตลอด ในเวลาต่อมา เมื่อนางมณฑามารดาของนางสุวรรณมาลีถึงแก่กรรม ณ เมืองผลึก สินสมุทและสุดสาครได้เชิญพระอภัยมณี นางสุวรรณมาลี และนางละเวงมาร่วมพิธีศพ ทั้งสามคนจึงแล่นเรือกำปั่นเดินทางออกจากเขาสิงคุตร แต่ระหว่างทางเรือพลัดหลง

ไปพบกับสามพี่น้องคือ นางเทพเทพิน นางนิลกันฐ์และตรีพลาที่เกาะกัลปังหา และสามพี่น้องมีความรักใคร่นับถือพระอภัยมณีจึงได้ช่วยกันต่อเรือใหญ่และขอติดตามออกมาด้วย ระหว่างทางที่แล่นเรือมาเมืองผลึก พวกของพระอภัยมณีถูกโจรสลัดชาวจีนโจมตี แต่เรือออกติดตามของสินสมุทรและสุดสาครซึ่งออกตามหาพระอภัยมณีตามมาพบและขับไล่โจรสลัดแตกพ่ายไป ขณะเดียวกันความเป็นไปของมังคลาและบาทหลวงคือเมื่อได้หลบหนีออกจากเมืองลังกาแล้ว ทั้งสองได้รวบรวมกำลังพลและยกทัพมาโจมตีฝ่ายลูกหลานของพระอภัยมณีอยู่เนือง ๆ แต่ก็พ่ายแพ้กลับไปทุกครั้ง ส่วนพระอภัยมณีนั้น เมื่อเสร็จสิ้นภารกิจครอบครัวยุติแล้ว จึงเดินทางกลับไปพำนักที่เขาสิงคุตรดังเดิม จนเวลาผ่านไป พระอภัยมณีเกิดความคิดถึงญาติมิตร จึงตัดสินใจเดินทางออกมาเยี่ยมเยียนระหว่างทางพบว่า ถึงแม่มังคลา ซึ่งก่อนหน้านี้ได้กลับใจ และขอขมาต่อพระอภัยมณีแล้ว แต่บาทหลวงผู้เป็นอาจารย์ยังระดมไพร่พลมาโจมตีลังกาไม่เลิกรา พระอภัยมณีเข้าใกล้เกลี่ยขอร้องให้เลิกแล้วต่อกันและสัญญาจะแบ่งเมืองลังกาให้คนละครึ่ง แต่บาทหลวงไม่รับข้อเสนอและยกทัพเข้าโจมตี สินสมุทรจึงได้เป่าปี่จนทำให้พวกบาทหลวงต้องหลบหนี อย่างไรก็ตาม บาทหลวงยังมีความแค้นเมืองลังกา จึงยกทัพมาตีเมืองลังกาอีกครั้ง แต่ฝ่ายเมืองลังกาได้เชิญพราหมณ์ผู้มีวิชาสี่คนเสกมนตร์ให้น้ำรอบเกาะลังกาแข็งและลูกติดเป็นไฟกระจายออกไปข้างละสิบโยชน์ บาทหลวงเมื่อยกทัพมาและเห็นแล้วว่าทำอะไรไม่ได้ จึงเลิกยกทัพกลับไปในที่สุด ฝ่ายนางเงือกซึ่งพักอาศัยที่เกาะแก้วพิสดารเมื่อได้รักษาศีลห้าตามที่ พระอภัยมณีสั่งสอน และละทิ้งคำเทศน์ของฤๅษีอย่างสม่ำเสมอพระอินทร์จึงมาตัดหางเงือกออก และนางได้เป็นมนุษย์ สุดสาครจึงรับนางเข้าเมืองลังกา มีการจัดงานฉลองให้นาง และสถาปนามาใหม่ว่า จันทวดีพันปีหลวง เมื่อเสร็จสิ้นการฉลองพระอภัยมณี นางสุวรรณมาลี และนางละเวงจึงเดินทางกลับเขาสิงคุตรเพื่อปฏิบัติธรรมต่อไป